

Срђан Симић

Православни богословски факултет
„Свети Василије Острошки” у Фочи
Универзитет у Источном Сарајеву
e-mail: dr.sergios-simic@live.com

ДУХОВНИ ИЗВОРИ КУРАНА

Апстракт: Ислам је настао у специфичном културном зденцу семитског Блиског истока, на темељима касноантичке Арабије, као најмлађа и најстрожа монотеистичка и природна религија, са утврђеним политеистичким и религијским култом. Хетеродоксна јудео-хришћанска и апокрифна предања, претежно сиријско-палестинског типа, монофизитско-несторијанске христологије, као и разна гностичко-талмудска учења, још пре VII века, несметано су вековима егзистирала на Арабљанском полуострву и, као такви, наставили, даље, да живе у исламу. Отуда је могуће објаснити зашто у Курану наилазимо не само на богату ризницу митопоеетског учења Блиског истока, посредством „ханифејског покрета”, него и на разна јеретичка јудео-хришћанска и гностичка учења, која су на исламски начин преосмишљена, у циљу саопштења „исламске објаве”, у коју се не „може сумњати”. Зато је и циљ овога рада да укаже на експлицитно куранско одступање од изворног учења православне хришћанске цркве Истока која је канонско учење сачувала у Четворојеванђељу и у апостолско-светоотачком предању.

Кључне речи: ханифејски покрет, култ вере у оца Аврама, Јевреји и хришћани као „људи или народи Књиге”, Куран и „меканско-мединска христологија”, јудео-хришћанске јереси исламског истока.

Куран као Књига Алахова, нестворена и вечна, од пре стварања овога света, центар је целокупне арапско-исламске духовности и културе. По дубоком муслиманском веровању, Књига је исписана на арапском језику, на помно чуваној „небеској плочи или табли” (*umt al-kitab*, или „мајци Књиге”), чији се прототип налази у материјализованој, написаној књизи *Мусхаф*, која је аутентична и меродавно потврђена од целокупног исламског света.¹ Исламско предање експлицитно учи, да је *Куран*, по Алаховој вољи, арханђео Гаврило предао, кроз низ сукцесивних објава, у непромењеној форми и облику, веровеснику Мухамеду да би, као последњи међу свим пророцима, прво Арабљанима, а потом и свим људима, саопштио истину у коју се „не може сумњати”.

Куранска објава „потврђује” (*musaddik*) претходно јудео-хришћанско откривење, али на арапском језику, при чему Мухамед и потоња егзегеза тврде да он не објављује ништа спектакуларно ново, већ само оно што су библијски пророци пре њега најавили и

¹ Прва интегрална верзија *Курана* приписује се трећем халифи Осману, у науци познатој и као *Османова вулгата*, чији је текст коначно утврђен касније, током X века, и озакоњен је ортоепским и рецитаторним (псалмодијским) канонима, кроз седам верских школа „учења”- арапског текста, од којих су данас актуелне само две. Танасковић 2008, 53-54; Paret 1980, 90.

објавили, уз примесе неких мање важних политеистичких арабљанских пророка.² Зато се куранска објава, по исламозимима, може посматрати не само као „језички догађај”, арапске књижевности, већ и као један „лекционар и корпус са литургијским и рецитаторским текстовима”.³ Међутим, то не значи да се може говорити о арапској историји, књижевности и етосу, а да се не пође од њиховог првог изворишта и најважнијег књижевног споменика арапске културе, *Курана*, који је у суштини и књижевно-филолошки израз арабизма. Језик *Курана* са својим сликама и симболима, алегоријама и хетеродоксним предањима, изражава не само етос Арабљана, већ и извесни уплив оралне јудео-хришћанске трансмисије, у којој су навике писаног бележења биле у зачетку, док је меморисање и усмено памћење песама и прича предствљало главни облик културног стваралаштва и суживота.⁴ *Куран* поред семитских јудео-хришћанских утицаја садржи богату арапску митологију и фолклор који великим делом изражавају услове и друштво у којима се ислам рађа. Иако је већи део куранског дискурса био упућен, најпре, заједници неписмених бедуина и трговаца, Мухамед се, свакако, обраћао слушаоцима, а не читаоцима. Отуда је могуће дијагностиковати колективни доживљај молитве, који је пренешен сонорним учењем *карија* и *хафиза*, навиклих да се јавно оглашавају приликом верских свечаности.⁵

Отуда је могуће претпоставити да је таква рецепција уметности и суживота Арабљана са јудео-хришћанским заједницама великим делом преузета, не само из митопоетске ризнице Блиског истока, него и из богате семитске традиције, која је у *Курану* садржајно другачије исказана у циљу функционалног уобличавања „нове истине” с доминантном идејом о постојању само једног Бога - Алаха.

Према исламском вероисповедању, ово се не односи само на Мухамедово пророчко и историјско послање, као последњег пророка за „крај света”, већ и на збир целокупних објава које проистичу из једном већ дате Речи Божије: „**А теби објављујемо Књигу, саму истину, да потврди књиге пре објављене**, и да над њима бди. И ти суди према ономе што Алах објављује и не поводи се за прохтевима њиховим и не одступај од Истине која ти долази: свима вама смо закон и правац прописали...” (суру 5, 48 уп. са 43, 2-4). *Куран* у појединим пасусима указује на постојећу древну праксу читања „ноћних молитава” (сура 17, 78-79; 73, 1-4), што се може протумачити тако да су куранска „литургијска дела” рецитовања, заправо, настала под утицајем древног семитског јудео-хришћанства, сиријско-палестинског типа, али и богослужбених песама скитских монаха Арабије и Тивеје, који су вршили ноћна бдења са коленоприклоњењима. Ова сличност се најбоље огледа у томе што је код скитских монаха (*rahbaniya*), као и код арапских хришћана најјачи мотив вере био очекивани долазак Пантократора и Судије, а не Спаситеља и Искупитеља људи.⁶ Такво семитско јудео-хришћанство вековима је

² Уп са сурама 2, 62 и 5, 69. Коришћен је превод *Курана* Б. Коркута, 2002.

³ Рецитовање *Курана* (ар. *qara`a*) као један „рецитаторски и литургијски акт”, може се филолошки повезати са старосиријском речју *gerjana* која се етимолошки односила на читање богослужбених књига у старосиријским хришћанским литургијама. Постоје и мишљења да је сиријски језик вековима био доминантан и изворни језик на северозападу Месопотамије, па и на читавом Оријенту, пре него што га је у VII веку заменио арапски језик. Luxenberg 2000, 54-55; Prenner 2001, 41.

⁴ Граматичка структура и лексички фонд *Курана* сведоче о старом књижевном језику који је до нас стигао у најархаичнијем слоју хадиса као и у материјалима за писање Мухамедове биографије. То значи да је језик *Курана* исти како у преисламској тако и у савременој поезији и да су то два стуба на којима почива развој арапске књижевности. Језик *Курана* је идентичан са дијалектом Мухамедовог племена Курејш који је за исламску егзегезу сам по себи разумљив. Gabrieli 1985, 27.

⁵ Танасковић 2008, 60.

⁶ Wilhelm 1922, 6-7; Schedl 1978, 160-161.

самостално живело, и даље егзистирало, у несторијанизму и монофизитству, и у великој мери било независно од православне хришћанске теологије велике Цариградске цркве, као и апостолско-светоотачке мисли православног Истока. Разлог је, вероватно, то што је ислам настао у Арабији, ван граница Византијског царства, као последња, најмлађа и најстрожа семитска и природна религија, на темељима касно-античке Арабије, са већ утврђеним религијским синкретизмом и политеистичким култом, окружен разним многоструким јудео-хришћанским групацијама и јеврејским учењима.⁷ У таквом религиозном плурализму, велика арабљанска племена била су у непосредном контакту с ондашњим византијским (Гасаниди) и персијским (Лахмиди у Ал-Хири) царствима, која су била интегрисана политичко-економским и транскултуралним интересима уз неоспоран семитски, јудео-гностички, и апокрифно-мидријашки књижевни утицај.⁸ У таквом религиозном миљеу, Мухамед је био у прилици да се упозна, у непосредним контактима са Јеврејима и јудео-хришћанима, али не и са аутентичним и изворним канонским учењима *Светог Писма* и *Талмуда*, чији су теолошки одрази на нов начин преосмишљени, и као такви, нашли своје митопоеетско место у *Курану*.

Ханифејски покрет је класичан пример повезаности између арабљанског света и јудео-хришћанског севера Арабљанског полуострва, који је на овом простору допринео религиозном плурализму, кристализацији једног „новог искуства светости“, који обухвата и превазилази све аспекте и процесе тадашњег стваралачког постојања.⁹ Као *locus classicus* може нам послужити старозаветна личност оца Аврама, који се у *Курану* наводи као заступник чисте вере у једнога Бога, који је прототип „правога верника“, и „узор у вери“ (сура 2, 134), али само: „онима који желе Алаха и онај свет...“ (сура 60, 4). Зато и *Куран* често говори о „религији Аврамовој“ (*millat Ibrahim*), где се отац Аврам наводи као „ханиф“, то јест, заступник чисте и праве вере у једнога Бога, као један верујући „монотеистички многобожац“. Ово куранско позивање на култ вере у оца Аврама (*hanif muslim*) главна је покретачка снага исламског једнобоштва, јер је библијски Аврам, а курански Ибрахим, означен као „ханиф“, исповедник праве вере у једнога Бога, који је преко сина Исмаила, а не Исака, сматран праоцем Арабљана. На тај начин ислам је успоставио везивну линију верског континуитета аврамовског култа с двома претходним монотеистичким религијама.¹⁰

Трећи важан сегмент јесте позивање на „култ Кабе“ и церемонију „хаџилука“, који је најпре био „дом молитве Јевреја“, преисламских Арапа и етиопских хришћана, чију су „кућу Аврамову“, према јудео-хришћанским хроникама, *Књизи јубилеја* и

⁷ Ова претпоставка може се историјски потврдити чињеницом да је *Arabia felix* вековима пре појаве ислама била стециште политеистичког арабљанског и сиријско-вавилонског култа вере у бога Атхара, Хубала, Сиријуса као и у друга астрална божанства (Сунце, Месец, Звезде), што потврђују и оријенталне секте повезане са персијским дуализмом, као што су манихејство и меандери, који дан-данас постоје у Ираку и Хузестану. Осим оваквог шароликог синкретизма, постојале су и хомогене јеврејске заједнице, на северу Арабије, још током I века, као и антихалкидонске хришћанске заједнице на југу Арабије, које су током IV и V века поларизовале два христолошка екстрема, монофизитску и несторијанску јерес, које су вековима несметано шириле своја анатемисана шизматска учења, и као такве, преживеле исламизацију. Симић 2014, 11-30.

⁸ Византијски Гасаниди и персијски Лахмиди, који су служили као погранични вазали успевали су да остваре културне контакте и трговину са Источном Африком и Индијом. На основу геостратешког положаја Арабије, успели су да створе интернационалну трговину, тако да су се оба велика царства, Византијско и Персијско, трудила да придобију што већи политички утицај на Арабљанском полуострву. Prenner, 14.

⁹ Grünebaum 1966, 29.

¹⁰ Schedl, 258; Uri 1990, 85.

Аврамовој апокалипси, саградили отац Аврам и Јаков. Међутим, *Куран* оцу Авраму и Исмаилу приписује подизање Кабе, четвороугаоне камене грађевине унутар меканског светилишта, у коју су многобошци унели своје кипове и идоле, чиме су оскрнавили сакралну чистоту „вере Аврамове”. Зато је и задатак Арабљана који су прихватили ислам да култ „вере Аврамове” поврате, односно да, Кабу очисте од многобожаца, запоседну и приведу у „Кућу ислама” (*dar al-islam*). Доказ за то, како сведочи Ибн Исхак, Мухамедов животописац, јесте да су постојеће иконе Исуса Христа и Богородице, приликом уласка и освајања Меке, изузете од уништења, иако је Мухамед лично издао наредбу да се униште сва религијска знамења страна исламу.¹¹ Међутим, у Каби, као „интернационалном светилишту”, присуство „хришћанских слика и симбола”, указује на присуство јеретика аријанаца и филомарионита, који су Богородици одавали божанску почит, а она се у *Апокрифном јеврејском јеванђељу* изједначавала са трећим лицем Пресвете Тројице, из чега је, касније, произашла куранска јеретичка тријадолошка формула: Бог (Отац), Марија (Мајка) и Исус (Син).¹² Разлог је био што је на Блиском истоку блажена Марија поштована као „мајка божанског сина” и као једна од личности „божанске тријаде”, по узору на вавилонско-египатски пантеон: *Син* („Изис”), *Шамаш* („Озирис”), *Иштар* („Хорус”). Код Семита, узвишена и блажена Марија имала је улогу, божанске мајке свога сина, у смислу нове вавилонске *Иштар* („Хорус”), која је на Истоку поштована као део божанске тријаде или као део „свете фамилије”. Аналогно том оријенталном схватању јудео-хришћанства, *Куран* у истом правцу производи blasphemичну тритеистичку тврдњу да, поред Бога Оца и божанске мајке Марије, постоји и Исус Христос, на један психолошко-биолошко онтолошки начин, као њихов Син.¹³ На тај начин може се разумети семитска интропројекција тритеизма, која је у куранској сури 5, 116, описана на следећи начин: „А кад Алах рекне: о **Иса, сине Мерјемин, јеси ли ти говорио људима: Прихватите мене и мајку моју као два бога уз Алаха!** – он ће рећи: Хваљен нека си Ти! Мени није прилично да говорим оно што немам право. Ако сам ја то говорио, Ти то већ знаш; Ти знаш шта ја знам, а ја не знам шта Ти знаш; само Ти једини све што је скривено знаш”.

Овакве христолошке јереси биле су познате у Арабији, Сирији, Персији и Етиопији посредством монофизита-тритеиста, који су тврдили да су у Богу три ипостаси и три посебне природе, то јест, три Бога, и то тако да је једно Бог - Отац, друго је Бог – Син, а треће је Бог – Свети Дух, што је и објашњење зашто су хришћани, али и Јевреји, у

¹¹ Као главни извор Мухамедове биографије, поред *Курана*, важи *Sira* Ибн Исхака (+ 767), коју је прерадио Ибн Хишам (+ 830). Ibn Ishak 1961, 15; Јанулатос, 55.

¹² Ова јеретичка група „филомарионита” егзистирала је у Арабији, у источном Јордану и на Синајском полуострву о чему нам сведочи Епифаније Саламис (+ 403) у свом делу *Панарион*, наводећи укупно 80 секти. Њихово име проистиче од идолатријског опонашања свхаристијског славља у којем су жене одавале Марији божанску почит, приносећи јој хлебчиће (колачиће) у њену част. Има мишљења да је Мухамед у *Курану* помињао овакве јеретичке групе не схватајући прави смисао назива, нити учења, о Пресветој Богородици. Можда је то објашњење Ал Азрагија, који је, преносећи исламско предање о сачуваној статуи Богородице у Каби, рекао: „Ти си сигурно Арабљанка!” Можда је и ово био покушај реконструкције изворног *Курана* са становишта преисламског јудео-хришћанског песништва. Busse 1988, 22-24; Lüling 1977.

¹³ У апокрифном *Арапском јеванђељу* стоји израз: „узвишена божанска Марија”, која је експлицитно описана као „три бога”, заправо као једна од личности „свете фамилије”. У *Томиној апокрифној акти* стоји blasphemична тврдња да је Свети Дух „мајка мудрости”, и „милосрдна мајка”, док се у *Јовановом апокрифу* наводи Бог као Отац, Мајка и Син. У *Гностичким текстовима*, на сумње ученика (о Маријиним пореклу), кроз мистичку визију, саопштава се да су следбеници чули глас с неба: „Ја сам Отац, ја сам Мајка, ја сам Син”. Baushke 2000, 153-157.

Курану, стереотипно названи „фалсификаторима Писма”, који су смисао „првобитног Писма” изокренули и својим „нејединством га искварили”.¹⁴ О томе нам *Куран* недвосмислено говори: „Јевреји говоре: **Узејр је –Алахов син, а кршћани кажу: Месих је – Алахов син.** То су речи њихове, из уста њихових, опонашају речи неверника пријашњих – убио их Алах! Куда се одмећу? **Они, поред Алаха, боговима сматрају свећенике своје и монахе своје и Месиха, сина Мерјемима,** а наређено им је да се само једном Богу клањају, - нема бога осим Њега. Он је врло високо изнад оних које они Њему равним сматрају”. (сура 9, 30-31) На сличан начин *Куран* критикује Јевреје и хришћане због њиховог „нејединства” и деобе у различите групације: „А они су се у питањима вере своје поделили на скупине, свака странка радосна оним што исповеда” (суру 23, 53 уп. са 19, 37), што је и објашњење што су „поседници Књиге” дефинисани као „добри” и „лоши” хришћани. Они хришћани чија се вера поштује на „захвалан начин” јесу јудео-хришћани и живот њихових монаха у *Курану* се респектује, јер верују и признају Мухамедову објаву: „А Ми им објављујемо све реч по реч, да би размислили. **Они којима смо дали Књигу пре Курана, верују у њ,** и кад им се казује, говоре: Ми верујемо у њ, он је истина од Господара нашег, ми смо и пре били муслимани” (суру 28, 51-53 уп. са 5, 82-85). Насупрот њима, постоје и они „лоши хришћани” којима је хришћанство једини прави пут спасења и који не признају Мухамеда за пророка, јер они говоре: „...**Бог је – Месих, син Мерјемин!**...” или „...**Алах је један од тројице!**...”(суру 5, 72-73 уп. са 44, 171).¹⁵

У сури 9, 30, која је вероватно последња објављена у Медини, употребљава се јединствена титула за Сина Божијег: „Месих, је син Алахов” (*ibnu llahi*), која се свакако у њиховом контексту тумачи као „христолошко претеривање или преувеличавање” које се у сури 4, 171 образлаже на следећи начин: „О следбеници Књиге, **не застрањујте у свом веровању и о Алаху говорите само истину! Месих, Иса, син Мерјемин, само је Алахов посланик, и Реч његова коју је Мерјемин доставио, и Дух од Њега; зато верујте у Алаха и Његове посланике и не говорите: Тројица су!** Престаните, боље вам је! **Алах је само један бог,** - хваљен нека је Он, - зар Он да има дете!? Његово је оно што је на небесима и оно што је на Земљи, и Алах је довољан као заштитник.”¹⁶ Курански изрази: „Алахов посланик”, „Реч његова” и „Дух од Њега”, према исламским коментаторима и тумачима, само су „докази” да је Исус Христос, син Маријин, „створен” духом (дахом) арханђела Гаврила, без Очевог стваралачког акта, и да је зато савршено чиста манифестација Духа Божијег. Исто тако, по исламологу Рациу, Исус Христос је назван „Дух од Њега” зато што је „Дух Божији” творац и носилац објаве, али и његовог

¹⁴ Један од главних поборника тритеизма био је учени јеретик монофизита Јован Филопон (+ 575) који је своју христологију темељио на учењу Аристотеловог номинализма по којем је јединство божије чиста апстракција људског разума и да је зато он учио о „супстанцијалном тритеизму богова”. Мајендорф 1997, 225-226; Grilmeier 1989, 137.

¹⁵ У овим куранским поделама на тзв. „добре и лоше хришћане”, јасно и недвосмислено се огледа монофизитска христологија, истицањем човечанске, али не и божанске природе, која је једносусштна, нараздељива и несливена у Господу Христу, што је доказ да су у време Мухамеда постојале хетеродоксне јудео-хришћанске заједнице са својим јеретичким учењима. Khoury 1988, 219; Јанулатос 127.

¹⁶ Исламски коментатор Замахшари израз „не застрањујте у свом веровању” објашњава тиме што су Јевреји Исуса сматрали Маријиним илегалним сином, и тиме да су хришћани још даље отишли сматрајући рођење Христово натприродним, исповедајући га за Бога. Дарјабади слично тумачи и коментарише да је Исус био само обичан и смртан човек и син једне смртне мајке, јер су обоје храну јели, што је без сумње људска а не божанска потреба, јер Бог живи и постоји, по Сејиду Кутбу, сам по себи, без потребе за било каквом храном. Vauschke 2001, 74-75.

милосрђа.¹⁷ Међутим, у меканским (сура 19) и мединским сурама (сура 3), које говоре о Христовом детињству, на два различита начина описани су догађаји рођења: у сури 19, 17 стоји израз: „...Ми смо к њој мелека Цибрила послали и он јој се приказао у **лику савршено створена мушкарца**”, што одговара изразима у сурама 21, 91 и 66, 12: „...у њој живот удахнусмо..”, док у сури 3, 45 стоји супротан израз: „...О Мерјема, **Алах ти јавља** радосну вест, **од Њега Реч**: име ће му бити Месих, Иса, син Мерјемин...”, што је по исламозимима и објашњење за Исусову природу, јер „Реч Божија” стваралачка је сила која је Исуса призвала у живот и постојање, и то тако што се „Реч Божија” конкретизовала у „Речи” и „Духу”, што је и могуће објашњење тога што је Исус Христос у *Курану* стереотипно називан „Речју и Духом Божијим”.¹⁸

Са друге стране, *Куран* Христово рођење, вазнесење и васкрсење описује као илузорне и нестварне догађаје, у докетско-гностичком духу, поредећи Исусово стварање са Адамовим, јер су обојица „створени”, кроз заповедну Реч – буди! (*kun!*), и то без оца и мајке из земље (*min turabin*). Међутим, карактер и природа Христова, по исламозимима, нису била ограничена само на Маријино чудесно зачеће, јер је у *Курану* Христос још као дете био обдарен Речју Божијом, што је такође утицај апокрифних извора. Сва чуда као дете чинио је „са Алаховом вољом” (уп. суре 3, 49-50; 5, 110) с циљем да се курански Исус Христос презентује као идеални муслиман: „Ја сам Алахов роб – оно рече - , мени ће Он књигу дати и веровесником ме учинити и учиниће ме, где год будем, веровесником... И нека је мир нада мном на дан када сам се родио и на дан када будем умро и на дан када будем устао из мртвих! То је Иса, син Мерјемин, - то је права истина о њему, - онај у кога они сумњају.” (сура 19, 30-34) На сличан начин *Куран* о Христовој крсној смрти говори на гностички начин (сура 19, 33 и 5, 117), док у сури 4, 157-158 на полемички начин говори о Јеврејима, оспоравајући њихову тврдњу да су разапели Христа: „и због речи њихових: **Ми смо убили Месиха, Иса, сина Мерјемина, Алахова посланика...А нису га ни убили ни распели, већ им се причинило...а сигурно је да га нису убили, већ га је Алах уздигао Себи...**”

Као покушај објашњења, може се навести докетско-гностички модел, да су Јевреји убили само Исусово физичко тело, али не и дух Месијин и да је то разлог што у исламској традицији постоји веровање да је Христос „узнесен” на небо, које је у *Курану* описано кроз тврдњу „илузије”, јер га нису ни убили, ни разапели, већ се верује да је то био неки други двојник.¹⁹ Могуће је претпоставити да је догађај Христовог вазнесења *Куран* преузео покушавајући да га објасни као незамисливу рефлексiju, јер Бог не би дозволио да његови посланици или пророци буду изручени смртној казни и отуда тврдња

¹⁷ Исламски коментатор Рази тврди да се горе наведене титуле о Исусу Христу могу протумачити и тако да је арханђео Гаврило само испуњавао заповести Божије и да се створена Христова природа, у преносном смислу, односила само на лично обележје Духа Божијега. То је разлог зашто се у *Курану* често говори да је Исус био бодрен „Духом Божијим”, јер је он заправо „створен” само као један „племенити Дух”. Khoury 1994, 271.

¹⁸ Schedl 1978, 193; Prenner 2001, 47-48.

¹⁹ Исламско предање наводи да Исус није разапет, већ неки његов „двојник”, јер је он само човек а не Син Божији, и да га је зато Алах спасао сигурне смрти, што је истовремено и „знак” Божијег чуда. Зато је у куранским сурама (19, 17) у објави о Исусовом рођењу најављено: „Ми смо к њој мелека Цибрила послали и он јој се приказао у лику савршено створена мушкарца”, док се у сури 2, 253 каже: „...Цибрилом га подржали...” и да је стога он у сури 4, 171 назван „...Дух од Њега...” Исто тако, „Дух Месијин” био је присутан приликом Христовог крштења, али га је он напустио приликом распећа и зато не постоји идентитет између распећа и духа Месијиног, већ само једна привидна или илузорна сличност. Заблуда Јевреја се не састоји у томе што су они разапели Исусовог двојника, већ у томе што нису у човеку Исусу препознали долазећи дух Месијин. Wilhelm 1922, 78; Schedl 1978, 469-470.

исламских традиционалиста да Исус Христос није распет на крсту, нити убијен, нити је умро, већ да је само узнесен на небо. Из приложенога можемо закључити да *Куран* „спасоносну историју” неких библијских, али и староарапских личности не оспорава, напротив, они ће и даље бити интерпретирани „од Бога” изабраним слушаоцима и читаоцима. Сура 11, 120 о томе каже: „А све ове вести које ти о појединим догађајима о посланицима казујемо зато су да њима срце твоје учврстимо. И у овима дошла ти је права истина, и поука, и верницима опомена”. Ови морално-дидактички погледи имају циљ да се куранска историја посматра не као извештај из далеке прошлости, него као „подсећање” на њу, али и као будући модел исламске вере који верницима пружа узор у личности Мухамедовој, који се наводи као „добар пример“, јер у сури 33, 21 стоји: „Ви у Алаховом посланику имате **диван узор** за онога који се нада Алаховој милости и награди на ономе свету, и који често Алаха спомиње.” (уп. са 60, 46)

Библиографија

- Bauschke Martin (2000): *Jesus –Stein des Anstosses: die Christologie des Korans und die deutschsprachige Theologie*, Böhlau-Köln
- Bauschke Martin (2001): *Jesus im Koran*, Böhlau-Köln
- Busse Heribert (1988): *Die theologischen Beziehung des Islams zu Judentum und Christentum*, WBG-Darmstadt
- Gabriјeli Franĉesko (1985): *Arapska knjiŹevnost*, Svjetlost-Sarajevo
- Grilmeier Alois (1989): *Jesus der Christus im Glauben der Kirche*, bd 2/4, Herder-Freiburg
- Grünebaum Gustav Edmund (1966): *Der Islam in seiner klassischen Epoche 622-1258*, Artemis-Zürich
- Ibn Ishak Muhammads (1961): *Sirat rasul Allahs*, bd. 3, Wüstenfeld-Göttingen
- Јанулагос Анастасије (2005): *Ислам*, Хришћански културни центар-Београд
- Khoury Adel Theodor (1994): *Der Koran. Arabisch-Deutsch. Übersetzung und Wissenschaftliche Kommentar*, Bd. 5: Gütersloh
- Khoury Adel Theodor (1988): *Der Islam, sein Glaube – seine Lebensordnung – sein Anspruch*, Verlag-Freiburg
- Korkut Besim (2002): *Kuran*, s prevodom, Sarajevo
- Luxenberg Christoph (2000): *Die syro-aramäische Lesart des Korans*, Weinert- Berlin
- Lüling Günter (1977): *Der christliche Kult an der vorislamischen Kaaba als Problem Islamwissenschaft und christliche Theologie*, Verlag- Erlangen
- Мајендорф Џон (1997): *Имперујално јединство и хришћанске деобе: Црква од 450. до 680. године*, Каленић-Крагујевац
- Paret Rudi (1980): *Muhammed und der Koran*, Kohlhammer- Stuttgart
- Prenner Karl (2001): *Die Stimme Allahs: Religion und Kultur des Islams*: Styria-Graz
- Rubin Uri (1990): *Hanifiyya and Kaba*, in: *Jerusalem Studies in Arabic and Islam* 13, Edited by F. E. Peters-London and New York
- Schedl Claus (1978): *Muhammad und Jesus. Die christologisch relevanten Texte des Korans. Neu übersetzt und erklärt*: Herder-Wien.
- Симић Срђан (2014): *Ислам као религија и култура*, Фоча: Богословски факултет Универзитета у Источном Сарајеву
- Танасковић Дарко (2008): *Ислам: догма и живот*, СКЗ – Београд
- Wilhelm Rudolf (1922): *Die Abhängigkeit des Qorans von Judentum und Christentum*, Kohlhammer- Stuttgart

Srdan Simić

SPIRITUAL SOURCES OF THE KORAN

Islam was born in the specific cultural well of the Semitic Near East, on the foundations of late antique Arabia, as the youngest and strictest monotheistic and natural religion, with an established polytheistic and religious cult. Heterodox Judeo-Christian and apocryphal traditions, predominantly Syrian-Palestinian type, Monophysite-Nestorian Christology, as various Gnostic-Talmudic teachings, even before the 7th century, existed undisturbed for centuries on the Arabian Peninsula and as such continued to live in Islam. Hence, it is possible to explain why in the Quran we encounter not only a rich treasury of mythopoetic teachings of the Middle East, through the „Hanife movement“, but also various heretical Judeo-Christian and Gnostic teachings, which have been rethought in an Islamic way, to communicate the „Islamic revelation“ which cannot be „doubted“. That is why the aim of this paper is to point out the explicit Quranic deviation from the original teaching of the Orthodox Christian Church of the East, which preserved the canonical teaching in the Four Gospels and the apostolic tradition.